

JORMA KURVINEN

MUSTA JOKI,
KUOLEMAN JOKI

Musta joki, kuoleman joki

Jorma Kurvinen

Musta joki, kuoleman joki

SAGA Egmont

Musta joki, kuoleman joki

Cover image: SA-kuva

Teos on julkaistu historiallisena dokumenttina, jonka kieli kuvastaa julkaisuaikansa näkemyksiä.

Copyright © 1982, 2025 Jorma Kurvinen and SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788727267845

1st POD edition

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

www.sagaegmont.com

Saga is a subsidiary of Egmont. Egmont is Denmark's largest media company and fully owned by the Egmont Foundation, which donates almost 13,4 million euros annually to children in difficult circumstances.

Vognmagergade 11, 2, DK-1120 Copenhagen

Talvi

– Ollaanko tästä nyt lähösä vai ei.

Kerpon äänessä oli kireyttä, jonka toiset vaistosivat hyvin. He tunsivat sen omassa itsessäänkin. Yhtä keljulta tämä tuntui joka kerta, luultavasti tuntuisi vaikka lähtisi koko ikänsä.

Ruskola vääntäytyi esiin jonon etupäästä ja mutristi naamaansa häntäpäälle – erityisesti Kerpolle.

– Yritä nyt hillitä vähä ittijäs, hän sanoi. – Ehtiihän tuonne vähemmälläki.

Toiset nauroivat rempsakkuutta tavoitellen. Jokainen yritti olla kuulematta hohotuksensa pingoittunutta sävyä.

– Kerppo on ottanut haasteen Kesälältä, Haapala paljasti. – Ja on ainakin kolme ryssää jäljessä.

Kerppo pyyhkäisi nenänpäätänsä kinttaanselkämykseen. Tämäkin ele paljasti epäsuhtan hänen käsiensä ja vartalonsa välillä: isokokoiset kourat jämöttivät pitkien laihojen käsivarsien jatkeena kuin rautamöykky puntarinvarren päässä.

Mies ei yhtynyt tovereittensa huulenheittoon naapurijoukku-

een suurisuisimman venkoilijan kuuluisasta sankaritöiden kirjanpidosta. Kerppo katseli korsun oviaukkoon.

– Pitkään ne jumalauta jaksavat setviä muutamaa halkoa. Niin ku ei ennättäis palattuaki.

Samaa tukikohtaa asustavan Kolmannen joukkueen johtaja oli äskettäin harpponut tuotuneen näköisenä omalta korsultaan ja pyytänyt Juntusta, heidän joukkueenjohtajaansa, sisälle. Muutamasta kuulemastaan sanasta partioonlähtijät olivat ymmärtäneet, että kysymys oli naapurijoukkueen mottiurakasta.

Pitkä kalpea alikersantti seiso i heti Kerpon takana, oman ryhmänsä kärjessä, ja hän jarrutteli purnaajaa:

– Ei kysymys ole vain haloista. Ajattele pikkuisen itsekin. Jokainen on tiennyt, että Kolmas joukkue pistää Latvalaa silmään sen kuin kerkijää.

Joko alikersantin sanat tai hänen huolellinen, jäykkä puheta- pansa nostattivat ärtymyksen Kerpon kasvoille.

– Oisit, Halvari, käyny kantelemasa.

Suksisauvoihinsa nojaillut alikessu ojentautui suoraksi. Ennen kuin hän kuitenkaan ennätti vastaamaan kuului jonon keulilta isonenäisen, komean kersantin aavistuksen verran honottava ääni:

– Oisivat pysyneet jossakin kohtuudessa, Kolmannenkin äijät, niin kukaan ei ois huomannut mitään. Mutta kun iikat eivät itse tee motin mottia, vaan pöllivät kaiken.

Pienikokoinen pisamanaamainen mies vähän matkan päässä kersantista nauroi käheästi. Hän veti kinttaan kädestään ja pyyhki punertavaa hiustupsua vinossa olevan karvareuhkan alle sanoes- saan:

– Elä usko, Pernu, itekkää! Juntunen on ollu ensimmäisestä viikosta saakka selvillä Kolmannen systeemistä.

Kersantti käänsi suksensa poikkisuuntaan.

– Eihän tuota oltu itsekään, hän vastusti. – Minä luulen ettet, Laurila, sinäkään. Ne alkoivatkin sen verran viisaammin ensin.

Laurila sai punaiset haivenensa piiloon.

– Se on kysymys ihan eri miehistä ku sinusta ja minusta, kun ruvetaan puhumaan Juntusesta. Minä oon ollu siksi monta talvija sen savotoisa, että tunnen sen. Juntusta ei mettäsä petetä. Se on ihan varma. Sen verran kylläki, että tietää hakkuut motin tarkkuuvella. Vai mitä sanot, Karvonen?

Kysymyksensä Laurila esitti astetta kovemmallalla äänellä. Karvonen oli huomattavasti nuorempi mies, mutta hänellä oli sukuvikana huono kuulo. Vähänkään Karvosta juonimpi mies ei olisi ollut päivääkään rintamalla.

– On kai se, Karvonen vahvisti. – Yhenlainen perkele.

Laurila etsi lisää todistajia.

– Ohan täsä muitaki. Kiiskinen. Ruskola. Ja Kerppoki. Kai te jumalauta Juntusen tiijättä.

Pyöreänaamainen, hörökorvainen Ruskola hymyili leveästi.

– Ajomiehillä ei joo valittamista: Juntunen tykkää hevosista. Mutta sökönpelaajaksi siitä ei joo. Nykki ois voinu komentaa parin kierroksen tauon.

Tumma, vankkarakenteinen Kiiskinen hieraisi niskaansa. Kinttaan ja hihansuun välistä näkyi tatuointi, sydän ja iso H.

– Ei minullakaan oo valittamista. Mutta millää kopukalla Juntusen näkyviin ei kannata lähtä.

Laurilan katse kääntyi Kerppoon. Tämä sylkäisi.

– Minulla nyt on siitä vähäsen kokemusta. Samanlaisija kai ne kaikki herrat ovat.

Laurila näytti tyytymättömältä.

– Sanokaa minun sanoneen, että Juntunen ois tienny, vaikka

sieltä ajettas erikseen jokkainen halko saman tien pataljoonaan. Näkkeehän se mettästä.

Kolmas joukkue oli mottiosuuksiaan hakatessaan jallittanut valvojia viikkokaupalla. Kesälänkö idea lieene ollut. Miehet olivat todenneet, ettei pataljoonasta pistäytyvä ylikessu keskittynyt kuin mottien lukumäärään. Liekö metsästä mitään tajunnutkaan, kuului olevan kaupunkilaisia, siviilissä joku vakuutustarkastaja. Mies hutki leimuukirveen merkit muutamien halkojen päähän motissa ja katsoi systeemin varmaksi, mutta Kolmannen hiipparit kiskoiivat merkityt halot pinoista, latoivat omia puitaan vähän pintaan ja esittelivät motit ominaan.

Asia oli tullut ilmi vasta eilettäin ja Latvala oli epäilemättä hankaluuksissa joukkueensa tähden.

Pernu ei antanut intoksessa periksi vieläkään. Hänessä oli aitoa pernulaista sitkeyttä, josta koko suku oli kuuluisa. Sen avulla Pernu oli rakentanut koko elämänsä: hankkinut vaikeina pulavuosina vakituisen paikan osuuskaupan autonkuljettajana, rakentanut yhteisen omakotitalon Haapalan Jaakon kanssa ja pistänyt pystyyn pesäpalloseuran, jota olivat alunperin vastustaneet sekä porvari- että tullilaisseurat, jotka menettivät sinne parhaat yleisurheilijansa. Jotkut sanoivat, että Pernun Ilmarin sitkeys auttoi naisjutuissakin. Ilmari jaksoi kysyä uudemman kerran ja lopulta naiset aina sortuivat kuvitellessaan, että mies oli nyt sitten tosissaan.

– Olishan nyt sitten ainakin Kesälän pitänyt tietää, kersantti purnasi. – Melkein Juntusen lähimpiä naapureita.

Kolmannen joukkueen Kesälä oli naapuripitäjän miehiä niin kuin Ensimmäisen joukkueen johtajakin. Vaikka Kesälä maa-
lausurakoitsijana ei joutunutkaan Juntusen kanssa tekemisiin

metsähommissa, hänen olisi luullut sentään tuntevan Juntusen tarkan maineen.

– Ne luottivat siihen, ettei Juntunen sekaannu Latvalan asijoihin, vaikka huomaiski, Ruskola puntaroi. – Meikäläinen ei jois kyllä kuvitellukkaa, että Juntusta huijataan mettähommisa.

Joukkueen miehistä suurin osa tunsu Juntusen jo rauhan ajoilta. Naapuripitäjässä asuva metsäherra johti savotoita laajalla alueella piirissään ja oli tehnyt monenlaista yhteistyötä näittenkin miesten kanssa. Ruskolan Esko, ison talon poikamies-isäntä, oli ollut ajomiehenä Juntusen savotoillakin, vaikka suurimmaksi osaksi oli harrastanut leveranssikauppoja omista metsistään niin kuin Rimpiläisen Erkkikin, joka kuitenkin oli tämän lohkon motimestari. Rimpiläisenkään ei olisi tarvinnut kulkea savotoissa toimeentulon vuoksi, mutta hän oli perso rahalle ja niin kova työntekijä ettei aika kulunut kotitalon keskitalvella pakostakin hiljenevissä töissä. Ja kun Rimpiläinen lähti liikkeelle palstallaan, tuli motteja yleensä kaksi kertaa se määrä kuin naapureissa. Mutta pitkiä olivat päivätkin: Ruskolan Esko oli ennättänyt katsoa jo monta kierrosta sököä kämpillä, kun Rimpiläinen vasta lopeteli työurakkaansa.

Latvajokivarren pienempien talojen isännät tunsivat Juntusen parhaiten. Heille metsätyöt merkitsivät ratkaisevaa rahantuloa. Kiiskisen Eino oli ehkä ainoa poikkeus, hän hankki rahansa muuraamalla. Hän oli merille lähdettyään ollut toista vuotta muurarinhommissa Amerikassa asti ja teki semmoisia takkoja, että häntä haettiin naapuripitäjiinkin, kun tuli kysymys paremmasta muuraamisesta. Renkipojasta aloittaneella Kiiskisellä oli yksi pitäjän kauneimmista taloista, ja sanottiin, että sosialistihenkisellä muurarilla oli pankissa paljon enemmän lompsanriivettä kuin useimmilla pitäjän kiihkeimmistä porvareista. Niinpä Einoa oli-

kin hänen meriltä palattuaan yritetty mukaan niin kirkkokuoroon kuin suojeluskuntaankin, mutta hän oli näyttänyt kaikille tatuointia ranteessaan. Iso taidokas hoo ihon pinnassa tarkoitti, että meriltä palaaja kuului vain Hilkalle.

”Minä oon ollu sen verran tuolla maailmalla, että ossaan nauttia kotona olost”, Kiiskinen torjui kirkonkylältä kuiskutellut tarjoukset ja keskittyi talonsa kunnostamiseen.

Laurila ja Karvonen olivat Juntusen vakituisinta sakkia, ja Kerppo aina silloin kun sattui pääsemään mukaan. Juntunen nimittäin pakkasi katsomaan keitä otti työmailleen ja keitä ei. Periaatteessa hän varoi kommunisteja, ja aivan erikoisesti Kerpon Irjan ruokakuntaa. Irjalta itseltään hän oli kerran kysynyt, miksi kerppolaiset eivät lähteneet maasta, jossa kaikki oli huonoa, maahan, jossa kaikki oli hyvää, kun kerran tiesivät sellaisen.

Monta kertaa oli Laurila saanut puhua pitkään ennen kuin Kerpon Aarolle oli järjestynyt töitä, edes niiksi muutamiksi päviksi:

”Mikä muu se saattaa olla, Aaro-parkakaan, ko kommunisti? Irja on iskeny sille aatetta päähän siitä lähtien ku se on ruvennu kävelemmään ja mettäyhtiöt ovat teheneet parraansa osoittaakseen pojalle äitin puhheet oikeiksi. Niinko sinäki nyt taas...”

Juntunen oli epäillyt Kerpon työpanostakin:

”Minä olen ainakin kahdesti yllättänyt sen tientekohommissa kirja kädessä istumasta kannon nokassa...”

”No joo, se saattaa olla vähä kirjahtava”, Laurila oli myönnellyt. ”Mutta kun sitä niittenki raukkojen pitäis ellää täsä maali-masa.”

Laurila itse oli Juntusen suosiossa: oikea punatukkainen metsäpiru, kun lähti painamaan palstansa nurkalta, ihan eri kaliiperia kuin Rimpiläinen, mutta taisteli tämän kanssa tiukasti mottimes-

taruuksista. Juntunen tiesi kyllä Laurilankin poliittiset kallistumat, mutta niistä ei syntynyt mitään kitkaa, sillä Laurila piti aatteensa ominaan. Niin piti Karvonenkin, mikäli hänellä mitään poliittisia intohimoja olikaan. Karvosen ajatuksia elämänmenosta tiesi tuskin Laurilakaan, puhumattakaan nyt siitä, että Karvosen lankomies, Holma-Antti, olisi ollut niistä selvillä.

Holma kuului kirkonkyläläisiin ja oli mestarismiehiä. Niin reilu tyyppi kuin Antti olikin, hän tuskin oli kovin innokkaasti pyrkinyt vaimonsa veljen sisimpiä ajatuksia utelemaan. Latvajokivarresta Ketunperältä oli kirkonkylälle kymmeniä kertoja pitempi matka kuin kilometreistä päätellen olisi kuvitellutkaan.

Sen tiesivät parhaiten ne muutamat harvat, jotka olivat pystyneet noista vaatimattomista lähtökohdista ponnistamaan pitkälle, Heikkilän Martti esimerkiksi. Hän oli yhdestä Ketunperän pienimmistä mökeistä, mutta oli lukenut maisterismieheksi. Eikä Martista olisi oikeisiin töihin ollutkaan, hän oli kasvanut pelkkää pituutta ja tullut jotenkin herraskaiseksi; kaupunkilaisäitinsä vaikutustako lie ollut. Pienellä palkalla nyysäsi niitten kirjojensa kanssa, miehinen mies, ja täällä sotahommissakin oli pelkkä korpraali. Olisivatko tienneet sen poliittisista mielipiteistä, sotaherrat, Viipurissa saakka, kun eivät pistäneet sitä edes aliupseerikouluun. Tai sitten sen vuoksi, kun Martti ei ollut mikään sotilas. Katsoivat ne siihenkin. Vänrikkihän Tervosen Heimostakin oli heti tehty, vaikka se oli vain ylioppilas. Mutta Tervonen oli nuoruudestaan huolimatta aivan eri miehiä kuin kirjamaisteri. Se oli kulkenut kirkonkylällä saakka pesäpalloa pelaamassa ja ollut joukosta kaikkein parhaita. Kylällä oli joskus ihmetelty, että oliko Heimon kaltainen poika ollenkaan Tervosen Hanneksen tekoa, mutta ehkä hän oli tullut enemmän äitiinsä.

Halvarin Kaarlo oli Ketunperän pojista kolmas, joka oli lu-

kenut itsensä irti jokivarsiniityistä. Vanhemmat eivät kyenneet mitään oppikouluja pojalla käyttämään, mutta kauppakouluun he olivat hänet toimittaneet ja niin hänestä tuli oikein porvarisuuskaupan varastonhoitaja. Ja hienon vaimonkin hän sai: Inkeri oli kuin koru siellä kirkonkylän päämyymälän tiskin takana, puhumattakaan siitä kun hän lottapuvussa seisoi laulamassa kirkokokuorossa. Enemmän herrasväen näköisiä Halvarit olivat kuin nimismies rouvansa kanssa, Halvarilla itsellään kravattikin aina kaulassa. Ketunperän koulun opettaja oli sanonut, että Halvarin Kaarlön näköisestä pojasta ei tule milloinkaan kommunistia, olkoot kotona toiset mitä hyvänsä. Opettajahan sen tiesi. Sillä oli kirja, jossa oli kuvia erilaisista rotu- ja ihmistyypeistä, ja Halvarin Kaarlolla oli aivan selvästi jalostuneet arjalaiset piirteet. Ja kuulakkaan vaalea pohjoismaalaisen iho.

Ihosta puhuessaan opettaja oli vilkaissut kuin tahtomattaan Kapasen Leeviin. Kapasen veljekset olivat tummia ja vierasmaalaisen näköisiä. Liekö heissä ollut mustalaisvertakin, parin polven takaa, akat vähän muistelivat niin. Vaikka paikallaanolevaa sorttia pojat olivat, Leevikin pysynyt Niskalan tiilitehtaalla töissä kansakoulusta päästyään. Enemmän mustalaisverta Kerpoissa oli, jos elämänmeininkiä katsottiin, Kerpon Artussa varsinkin. Ikänsä se mies oli sählännyt hevoskaupoissa.

Kapasen Leevi oli palvelusaikana pantu lääkintäaliupseerikouluun, eikä turhaan, sillä häntä oli kehuttu kovasti pataljoonassakin, johon hänet oli siirretty, ja täällä Ensimmäisessä joukkueessa oli Juntusesta tärkeää saada Leevi aina mukaan jos oli kysymyksessä vähänkin pitempi partiomatka. Vaikka muuten Kapanen ei ollut sen paremmin tuttu Juntusen kanssa, sillä hänen ei ollut koskaan tarvinnut hakea leipäänsä puun juuresta.

Sen vuoksi Kapanen ei nytkään ottanut osaa keskusteluun

Juntusen metsäsilmästä. Mutta Pernu kyllä otti, vaikka tiesi asiasta ihan yhtä vähän:

– Minä olen edelleenkin sitä mieltä, että Kolmannen jätkät pilasivat ahneudellaan hyvän idean, olkoon Juntunen mikä selvänäkijä tahansa. Sopivan varovaisesti toteutettuna ne oisivat selvittelleet sillä urakkansa keväänkorvalle saakka ilman mitään rähihöitä.

Joukkueen metsämiehet nauroivat.

– Niinhän sitä luulis, Laurila vastusti. – Meistäki näyttää jokainen auton tuolla tien päällä samanlaiselta. Mutta sinä näät heti mikä letukka tai hoppa se on. Samalla tavalla Juntusen silmä ottaa joka paikkaan mettäsä.

– Ja vielä pahempaa se on, kun sen lopulta tajuaa joku Latvalan tapainen kaveri, joka ei tiedä metsän päälle mitään, mutta on luottanut omiin miehiinsä, Halvari muistutti. – Sen jälkeen rupeaa joukkue näyttämään kerrasta kokonaan toisenlaiselta. Ainakaan minä en antaisi sitä anteeksi enää milloinkaan.

– Jos ne nyt ovakkaa ihan lakki kourasa anteeksipyytelemäskää, Kerppo epäili.

Siitä ei päässyt syntymään enää inttoa. Miesten mielenkiinnon vei oven narahdus komentokorsun suunnalla.

Nyt ovi avautui.

Jono valpastui miesten nähdessä Juvosen, joukkueenjohtajansa toisen lähetin.

– No, tuleeko tästä lähtöä vai ei? Pernukin hermostui.

Juvonen lähti häntä kohti. Lähettien, niin kuin Juntusen omatkin sukset olivat vähän sivummalla muutaman metrin päässä jonon kärjestä. Toinen lähetti, Halkola, seisoskeli siellä odottelemassa.

Rimpiläisen kohdalla Juvonen pysähtyi. Satayhdeksänkym-

mentäsenttisen alikersantin ja hintelärakenteisen Juvosen välille oli syntynyt ammattitoveruudesta kasvanut ystävyys. Rimpiläinen oli koko suunnan kiistaton mottimestari ja Juvonen puolestaan metsäkoululainen, puolivalmis tulipiippu.

– Niillä on paskahomma vielä halkojensa kanssa Kolmannessa. Latvala oli tykännyt kyttyrää, kun kukaan ei puhunut mitään sille.

– Kuinka pitkään ne aikovat jauhaa tuolia? Kerppo vaati kiireästi. – Ja me seistään suksilla.

Pernun niska punertui ja hänen iso nenänsä kääntyi jonon jälkipään suuntaan. Kersantti oli joustava kaveri mutta omasta kunniastaan arka. Hän haistoi syytöksen kitkua Kerpon sanoissa.

– Minä ainakin odotan mieluummin tässä kuin rupean eestaas kouhottamaan, hän sanoi. – Sinä voit tehdä mieles mukaan.

– Paljon kiitoksia, herra kersantti... Mitenkä on, Laurila?

Punatukkainen mosuri heilautti kättään kuulemisen merkiksi, mutta nojasi tukevasti kainalokuoppiaan sauvoihin.

– Minä seison vaikka iltaan saakka tässä ennen ku rupijan kuuntelemaan Juntusen vaakkumista. Mikä tässä on hätänä.

– Mennee kyllä hyvää sökönpellu-aikaa ihan hukkaan, Ruskola vastusti. – Mutta sota vaatii uhria.

Joukkueenjohtajan lähetti pysähtyi uudemman kerran varajohtajan kohdalle. Hän puhui Pernulle, mutta tarkoitti sanansa koko remmille:

– Ovat ne siellä halkoasiansa puineet, mutta Juntuselle tuli puhelu. Hirvimaa siellä soittaa, että ne kunnanäijät ovat jo nyt tulossa.

Tunnelma sähköistyi. Mottihuolet siirtyivät Kolmannen joukkueen murheiksi.

Pitkäraajainen, jollakin tavalla suolla tarpovaa kurkea muis-

Lapin sota, Tornion ympäristö. Suuren taistelun edellä joukkueenjohtaja Juntusen miehet ovat jännittyneitä. Onko jo kohta aika lähteä liikkeelle? Juntunen keskustelee nimittäin merkitsevän oloisesti toisen joukkueen johtajan kanssa.

Suurin osa joukkueen miehistä tuntee Juntusen jo rauhan ajoilta; johtihan Juntunen kotiseudullaan savottatöitä. Moni miehistä on ollut hänellä keikkatöissä. Nyt miehillä on kuitenkin edessään aivan erilainen tehtävä kuin metsätyöt. Tässä tehtävässä rohkeus tulee todella punnituksi – ja on lähes varmaa, etteivät kaikki selviä elossa.

Jorma Kurvinen (1931–2002) oli suomalainen kirjailija, joka tunnetaan erityisesti sotaromaaneistaan sekä Susikoira Roi-kirjasarjasta. Kurvinen sai Valtion kirjallisuuspalkinnon kolmesti.